

УДК 65.012.8.631.11

Сабецька Т.І.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри гуманітарних і
фундаментальних дисциплін**Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту
Тернопільського національного економічного університету***ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

Стаття присвячена вивченню теоретико-методологічних підходів до формування організаційно-економічного механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Зокрема, досліджено наукові підходи до визначення понять економічної та фінансової безпеки, а також обґрунтовано необхідність застосування категорії «фінансово-економічна безпека підприємства» та подано авторський підхід до її розуміння. У межах формування дієвого та ефективного механізму захисту підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз автором запропонована комплексна система забезпечення фінансово-економічної безпеки, яка формується із п'яти взаємопов'язаних структурних елементів.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, фінансово-економічна безпека, система фінансово-економічної безпеки підприємства, механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Сабецкая Т.И. ФОРМИРОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена изучению теоретико-методологических подходов к формированию организационно-экономического механизма обеспечения финансово-экономической безопасности предприятия. В частности, исследованы научные подходы к определению понятий экономической и финансовой безопасности, а также обоснована необходимость применения категории «финансово-экономическая безопасность предприятия» и представлен авторский подход к ее пониманию. В рамках формирования действенного и эффективного механизма защиты предприятия от внешних и внутренних угроз автором предложена комплексная система обеспечения финансово-экономической безопасности, которая формируется из пяти взаимосвязанных структурных элементов.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность, финансово-экономическая безопасность, система финансово-экономической безопасности предприятия, механизм обеспечения финансово-экономической безопасности.

Sabetska T.I. FORMATION OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF ENSURING THE FINANCIAL-ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

The article is devoted to the study of theoretical and methodological approaches to form organizational and economic mechanism to ensure the financial and economic security. Specifically studied scientific approaches to define economic and financial security, and the necessity to use of the category "financial-economic security" and presents author's approach to its understanding. As part of the formation of effective and efficient mechanism to protect the company from external and internal threats the author offers a comprehensive system of financial and economic security, which is formed of five interconnected structural elements.

Keywords: economic security, financial security, financial and economic security, financial and economic security, financial and economic security system, mechanism of ensuring the financial and economic security.

Постановка проблеми. За умов інтеграції економіки нашої держави у світовий економічний простір на фоні відчутної внутрішньої економічної та фінансової нестабільності запорукою ефективного управління підприємством стає розроблення дієвих механізмів забезпечення належного рівня його фінансово-економічної безпеки. Внаслідок неефективного управління вітчизняною економікою, яке відбувалося протягом останніх десятиліть, незбалансованості основних макроекономічних показників у поєднанні з украй негативною для соціально-економічного розвитку подіями, що відбуваються на Сході країни, багато українських підприємств зіткнулися із проблемою нестачі фінансових та інших економічних ресурсів, перебувають у постійному пошуку джерел фінансування, а також форм і методів раціонального використання обмежених ресурсів. В цьому аспекті надзвичайно важливим є досягнення та підтримка бажаного рівня фінансово-економічної безпеки, що дасть змогу підприємству не лише зберегти свою частку ринку, а й підвищити конкурентоспроможність своєї продукції та збільшити ринкову вартість власного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що поняття «економічна безпека» з'явилося в категорійному апараті економічної науки вже давно,

проблема формування дієвого механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, враховуючи її зростаючу актуальність, є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як В.О. Андрієнко [1], І.І. Біломістна [2], Н.В. Білошкурська [3], К.С. Горячева [4], А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський [5], Т.М. Іванюта [6], Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко [7], О.Л. Коробчинський [8], О.І. Линник, Н.В. Артеменко [9], О.М. Ляшенко [10], Л.Малюта [11], О.В. Митяй, О.А. Хлистун [12], І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко [13], В.М. Нижник [14], Н.Й. Реверчук [15], С.В. Філіппова, О.С. Дашковський [16], О.С. Хринюк, М.Р. Корчовна [17], О.В. Черевко [18] та інші.

Аналіз наукових публікацій з досліджуваної проблематики показує значний науковий інтерес українських і зарубіжних вчених до завдань організації системи економічної безпеки на вітчизняних підприємствах. Водночас хотілося б відзначити недостатність уваги саме до фінансового складника економічної безпеки підприємства, хоча він в умовах сучасних економічних викликів є надзвичайно актуальним і має велике значення. Також варто звернути увагу й на відсутність цілісного підходу до розроблення комплексного механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних і прикладних аспектів організації фінансово-економічної безпеки та розроблення на цій основі дієвого й ефективного організаційно-економічного механізму її забезпечення на вітчизняних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Серед різноманітності поглядів на економічну безпеку підприємства чи не найбільш об'єктивним видається підхід автора О.М. Ляшенка, який розуміє її як «стан ефективного використання ресурсів підприємства та наявних ринкових можливостей, що дає змогу запобігти внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечує його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії» [10, с. 98]. Науковці О.І. Линник та Н.В. Артеменко вважають, що «економічна безпека підприємства – це стійкий стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих чинників, за якого забезпечується стабільна реалізація основних комерційних інтересів і цілей статутної діяльності» [9, с. 161].

Як зазначає автор Л.Я. Малюта, «економічна безпека підприємства є тим важелем, який підтримує рівновагу системи «підприємство», тобто характеризує його безпечність та стійкість під впливом змін зовнішнього і внутрішнього середовища, не допускає загрозливих відхилень у його розвитку» [11, с. 53].

Отже, економічна безпека – це комплексне і багатогранне поняття, яке охоплює практично всі сторони діяльності підприємства через свої складові частини – фінансову, матеріально-сировинну, техніко-технологічну, політико-правову, інтелектуально-кадрову, інформаційну, ринкову, екологічну та силову. Зрозуміло, що всі складники економічної безпеки є взаємопов'язаними, органічно доповнюють один одного і лежать в основі стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства. Водночас найважливішим, а часом і вирішальним для забезпечення ефективної роботи господарюючого суб'єкта є фінансовий складник економічної безпеки, адже він включає забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для розширеного відтворення та виконання зобов'язань, сприяє ефективному використанню інших економічних ресурсів, забезпечує фінансову стійкість, а також захищеність фінансово-економічних інтересів підприємства від негативних зовнішніх впливів і загроз. Також рівень фінансової безпеки визначає можливості підприємства забезпечувати інші складники своєї економічної безпеки, і навпаки, зміни в будь-якій іншій сфері діяльності врешті-решт відображаються у фінансовій безпеці підприємства.

Автор Н.Й. Реверчук вважає, що «фінансова безпека – це захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів» [15, с. 22]. А з позиції К.С. Горячевої «фінансова безпека підприємства – це такий його фінансовий стан, котрий характеризується збалансованістю та якістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи» [4, с. 3].

Дещо ширшим є підхід авторського колективу на чолі з А.О. Єпіфановим [5, с. 22], який стверджує, що «фінансова безпека – стан підприємства, що: 1) дає змогу забезпечити фінансову рівновагу, стабільність, платоспроможність і ліквідність у довгостро-

ковому періоді; 2) забезпечує достатню фінансову незалежність; задовольняє потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення; 3) здатен протистояти наявним і виникаючим небезпекам, що прагнуть завдати фінансової шкоди підприємству або змінити всупереч бажанню структуру власного капіталу, або примусово ліквідувати підприємство; 4) забезпечує достатню гнучкість у прийнятті фінансових рішень».

Оскільки між економічною та фінансовою діяльністю господарюючих суб'єктів існує тісна взаємозалежність, а фінансовий складник є ключовим елементом економічної безпеки підприємства, вважаємо за доцільне говорити все-таки про фінансово-економічну безпеку підприємства. Отже, опираючись на погляди вітчизняних і зарубіжних вчених щодо поняття економічної та фінансової безпеки, можна запропонувати визначення фінансово-економічної безпеки підприємства, яка, на наш погляд, являє собою стан захищеності фінансово-економічних інтересів господарюючого суб'єкта від внутрішніх і зовнішніх загроз, стан його поточної фінансової незалежності, а також наявність у нього необхідних фінансово-економічних передумов для стійкого розвитку в близькому і далекому майбутньому.

В умовах повної економічної самостійності господарюючі суб'єкти самостійно визначають власну економічну та фінансову політику, здійснюють організацію виробництва і збуту продукції, повністю відповідають за результати своєї господарської діяльності. Зрозуміло, що така самостійність супроводжується значним ступенем ризику, що вимагає від власників підприємства реалізації заходів, спрямованих на організацію безпеки власного бізнесу шляхом створення на підприємстві комплексної системи фінансово-економічної безпеки.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки побудова дієвої системи фінансово-економічної безпеки, здатної протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам, стає ключовим фактором забезпечення економічної та фінансової стійкості підприємства. Комплексна система фінансово-економічної безпеки підприємства, на наш погляд, повинна містити такі складники (рис. 1):

Метою побудови на підприємстві комплексної системи фінансово-економічної безпеки є створення передумов для ефективного та безпечного функціонування підприємства в ринковому середовищі та захист його від усіх імовірних внутрішніх і зовнішніх загроз. А основними завданнями формування системи фінансово-економічної безпеки підприємства є:

- 1) виявлення та ідентифікація реальних і потенційних загроз ефективній діяльності підприємства;
- 2) вжиття необхідних заходів для нейтралізації виявлених загроз;
- 3) ознайомлення колективу підприємства з необхідністю функціонування та основними проблемами фінансово-економічної безпеки підприємства;
- 4) систематичний моніторинг стану фінансово-економічної безпеки підприємства на основі комплексу фінансово-економічних критеріїв.

Побудова ефективної та дієвої системи фінансово-економічної безпеки підприємства ґрунтується на дотриманні таких принципів, як:

– системний підхід, що проявляється у побудові цілісної системи безпеки (об'єктів, суб'єктів, взаємозв'язків, засобів механізмів), яка здатна забезпечити захищеність підприємства, його майна, персоналу, інформації від різноманітних небезпек, загроз і форс-мажорних обставин;

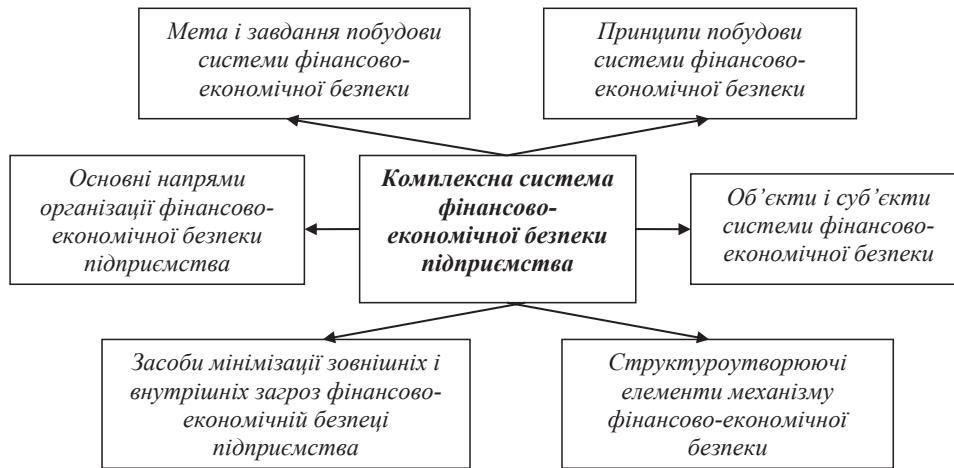


Рис. 1. Ключові елементи комплексної системи фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: власна розробка автора

– комплексність – передбачає реалізацію комплексу заходів фізичної, майнової, інформаційної, фінансової, юридичної й екологічної безпеки та конкурентної розвідки, які здатні повною мірою охопити діяльність підприємства і забезпечити її охорону. Практична реалізація принципу комплексності здійснюється за допомогою побудови єдиної комплексної програми фінансово-економічної безпеки підприємства, яка деталізується у конкретних планах за окремими напрямками і підвидами безпеки;

– своєчасність – означає вчасне виявлення різних деструктивних чинників задля отримання можливості оперативного реагування та вжиття заходів щодо мінімізації їхнього негативного впливу на діяльність підприємства;

– плановість – полягає у завчасному прогнозуванні негативних явищ та загроз, які можуть виникнути в майбутньому, і плануванні превентивних заходів щодо уникнення їхнього негативного впливу на підприємство. Адже зрозуміло, що «грати на випередження» набагато ефективніше, ніж боротися з негативними наслідками тих непередбачуваних подій, які вже настали;

– безперервність – означає, що система фінансово-економічної безпеки повинна бути побудована таким чином, щоб вона діяла постійно, завжди захищаючи й оберігаючи інтереси підприємства.

Об'єктами системи фінансово-економічної безпеки є ті ресурси, які складають основу господарської діяльності підприємства та потребують захисту, а саме – фінансові ресурси (грошові кошти, цінні папери, кредитні ресурси), матеріальні ресурси (сировина, матеріали, комплектуючі, готова продукція), основні засоби (будівлі, споруди, машини, обладнання, транспортні засоби, комп'ютерна техніка, засоби зв'язку, виробничий і господарський інвентар), кадрові ресурси (управлінський та виробничий персонал, а також ділові партнери, які володіють комерційною таємницею підприємства), інтелектуальні ресурси (патенти, винаходи, ноу-хау, бази даних, паперові документи та електронні носії, що містять конфіденційну інформацію).

Суб'єктами системи фінансово-економічної безпеки є фізичні та юридичні особи, які безпосередньо забезпечують безпеку бізнесу. Зокрема, автор Л.Я. Малюта розрізняє внутрішніх і зовнішніх суб'єктів [11, с. 56].

1. Внутрішні суб'єкти – особи і підрозділи, які безпосередньо здійснюють діяльність із захисту економічної безпеки конкретного підприємства і входять у його структуру. Крім того, до їх складу входять також спеціальні суб'єкти, такі як фінансовий відділ, юридичний відділ, служба внутрішнього аудиту тощо.

2. Зовнішні суб'єкти – зовнішні організації, що перебувають за межами підприємства і не підпорядковані керівництву фірми.

Під час формування системи фінансово-економічної безпеки підприємства варто звернути увагу на організацію таких напрямів її забезпечення, як:

– напрям фінансової безпеки, а саме забезпечення стабільної роботи підприємства, досягнення економічної ефективності, ліквідності, незалежності від зовнішніх суб'єктів, фінансової стійкості та надійності;

– напрям фізичної безпеки об'єктів бізнесу (господарських, виробничих та адміністративних будівель, машин та обладнання, транспортних засобів, товарно-матеріальних запасів, готової продукції та інших цінностей);

– напрям юридичної безпеки та правового захисту, що полягає у забезпеченні правового супроводу господарської діяльності підприємства, юридичному оформленні його ділових відносин та партнерських зв'язків;

– напрям інформаційної безпеки, що передбачає захист інформаційних ресурсів та мереж, програмного забезпечення, нематеріальних активів та майнових прав, комерційної таємниці та ділової репутації фірми.

Комплексний механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, на наш погляд, повинен містити такі структуруючі елементи (рис. 2):

Зрозуміло, що побудова комплексної системи фінансово-економічної безпеки спрямована на захист ключових інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз. А оскільки кожне підприємство є особливим і відрізняється від інших галуззю, розміром, сферою діяльності тощо, то зрозуміло, що зовнішні та внутрішні загрози мають індивідуальний характер. Водночас можна виробити певні універсальні засоби мінімізації зовнішніх і внутрішніх

загроз, які будуть тією чи іншою мірою актуальними для всіх підприємств.

Зокрема, задля уникнення і нейтралізації зовнішніх загроз важливим є:

- недопущення тиску на підприємство з боку кримінальних структур;

- захист, зокрема правовий, об'єктів інтелектуальної власності і ноу-хау підприємства, його комерційної таємниці та інших конфіденційних відомостей;

- постійний моніторинг економічної ситуації на «цікавих» для підприємства ринках, відстеження поведінки конкурентів та бізнес-партнерів;

- недопущення надмірного втручання органів влади у виробничу, комерційну та фінансову діяльність підприємства.

Задля уникнення та мінімізації внутрішніх загроз необхідним є:

- недопущення витоку внутрішньокорпоративної інформації, особливо конфіденційних відомостей, які становлять комерційну таємницю;

- недопущення безвідповідальної поведінки підприємства, яка може негативно позначитися на його ринковому іміджі;

- недопущення умисних чи ненавмисних дій персоналу, які суперечать інтересам підприємства і можуть привести до економічних втрат;

- налагодження добрих партнерських взаємовідносин з наявними і потенційними бізнес-партнерами задля уникнення можливих непорозумінь;

- уникнення конфліктних ситуацій у взаєминах підприємства з органами влади, правоохоронними та контролюючими органами.

Варто пам'ятати і про часовий інтервал фінансово-економічної безпеки і розглядати будь-яку загрозу на відрізок «передумова виникнення – виникнення – виявлення – усунення». Адаже підприємство перебуває в безпеці тоді, коли в цей час і в цьому місці кінцевим результатом його діяльності не загрожують ніякі зовнішні і внутрішні загрози. З негативними наслідками зовнішніх і внутрішніх впливів підприємство може зіткнутися, коли:

а) система економічної безпеки підприємства не здатна передбачити виникнення тієї чи іншої загрози;

б) система економічної безпеки підприємства не здатна розпізнати загрозу, яка вже виникла;

в) система економічної безпеки виявила загрозу, але фахівці з безпеки не здатні нейтралізувати наслідки її негативного впливу на підприємство;

г) загроза виявлена системою економічної безпеки підприємства, але заходи з нейтралізації негативних наслідків загроз, реалізовані менеджерами з безпеки, є неефективними і не приносять очікуваних позитивних результатів.



Рис. 2. Структуруючі елементи механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства

Джерело: власна розробка автора

На нашу думку, побудову дієвої та ефективної системи фінансово-економічної безпеки підприємства варто здійснювати в такій послідовності.

Крок 1. Вивчення специфіки та особливостей бізнесу підприємства, аналіз ринкового середовища, у якому воно працює, а також діагностика його виробничого потенціалу, ознайомлення з виробництвом та персоналом.

Крок 2. Дослідження минулого досвіду врегулювання підприємством кризових ситуацій, вивчення причин їх виникнення та шляхів подолання.

Крок 3. Аналіз негативних зовнішніх впливів та внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства, які спостерігаються сьогодні чи можливі у найближчому майбутньому. Зокрема, необхідно оцінити стан економіки у світі, в державі та регіоні, фінансово-економічний стан самого підприємства, а також розробити прогноз розвитку економічної ситуації на макро- та макрорівнях.

Крок 4. Аудит системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства з позиції її відповідності виявленим загрозам, тобто оцінка її здатності нейтралізувати або хоча б мінімізувати вплив імовірних загроз на роботу підприємства.

Крок 5. Формування нової системи фінансово-економічної безпеки підприємства, що передбачає:

- розроблення заходів з модернізації наявної системи фінансово-економічної безпеки та доповнення її тими елементами, яких не вистачає для організації дієвого захисту підприємства (створення служби безпеки підприємства, якщо її досі не існувало, чи удосконалення наявної системи економічної безпеки фірми);

- визначення потреби в ресурсах, необхідних для формування нової чи удосконалення наявної системи фінансово-економічної безпеки підприємства;

- затвердження керівних осіб, відповідальних за фінансово-економічну безпеку підприємства, а також

планування місячного та річного бюджету для утримання і забезпечення функціонування системи економічної безпеки;

– оцінка ефективності побудованої системи фінансово-економічної безпеки, а також розроблення рекомендацій і пошук резервів для її удосконалення.

Для успішної реалізації стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства необхідні такі організаційні заходи, як:

1. Створення спеціального підрозділу (служби, відділу), відповідального за організацію і забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, який складався б із фахівців насамперед економічного та юридичного напрямів підготовки і підпорядковувався безпосередньо керівнику підприємства.

2. Розроблення чіткого механізму реалізації стратегії фінансово-економічної безпеки шляхом розроблення і затвердження відповідного нормативно-правового забезпечення.

3. Забезпечення всіма необхідними ресурсами (фінансовими, трудовими, матеріальними) для реалізації стратегії і контроль за їх використанням.

4. Запровадження кадрових технологій, орієнтованих на створення цілісного колективу, об'єднаного спільною метою і спільними інтересами, який працює на благо компанії, з метою мінімізації ризику розголошення кимось із персоналу інформації, що становить комерційну таємницю підприємства.

5. Активне залучення позитивного міжнародного досвіду в галузі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства; участь у міжнародних виставках і семінарах, присвячених економічній безпеці.

6. Запрошення на роботу провідних фахівців, професіоналів, у тому числі і з зарубіжних країн, які змогли б надати дієву підтримку у створенні ефективної системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

7. Підвищення рівня обізнаності персоналу з основами формування та організації системи фінансово-економічної безпеки на їхньому підприємстві, формування у працівників відповідної свідомості, навичок та лінії поведінки у разі виникнення будь-яких загроз безпеці підприємства, зокрема й за допомогою проведення внутрішньокорпоративних тренінгів і семінарів.

8. Побудова надійної системи доступу до важливої та конфіденційної інформації з метою забезпечення її захисту від неправомірних посягань.

9. Дотримання принципу диверсифікації у налагодженні співпраці зі споживачами, постачальниками, фінансово-кредитними установами з метою уникнення залежності підприємства від будь-кого з них.

Отже, система фінансово-економічної безпеки підприємства є взаємопов'язаною сукупністю спеціальних методів, механізмів, засобів і структур фінансового, правового, управлінського, економічного, охоронного і страхового характеру, призначених для захисту бізнесу від негативних внутрішніх впливів та зовнішніх загроз.

Висновки. Якщо слідувати принципу аналогії, то такий загально визнаний вислів, як «хворобу легше попередити, ніж лікувати» можна безпосередньо застосувати і в аспекті фінансово-економічної безпеки підприємства. Адже цілком зрозуміло, що застосування превентивних заходів, спрямованих на попередження реальних та ймовірних загроз фінансово-економічній безпеці підприємства, є набагато ефективнішим і дешевшим, аніж усунення негативних наслідків тих подій, що вже відбулися. А тому

щоденна робота підприємства, спрямована на підвищення конкурентоспроможності, посилення власного виробничого потенціалу, забезпечення економічної ефективності, досягнення фінансової стійкості та незалежності, в сучасних умовах стає важливою передумовою формування дієвої системи його фінансово-економічної безпеки, яка дасть змогу максимально мінімізувати внутрішні недоліки і небезпеки, швидко зорієнтуватися у непередбачуваній ситуації та послідовно досягати намічених цілей навіть в умовах невизначеності та зовнішніх загроз.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрієнко В.О. Теоретичні аспекти забезпечення механізму економічної безпеки підприємства / В.О. Андрієнко // Вісник СНАУ. Серія «Економіка та менеджмент». – 2010. – Випуск 5/1. – С. 105–113.
2. Біломістна І.І. Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств / І.І. Біломістна // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6 (32). – С. 305–307.
3. Білошкурська Н.В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки підприємства: принципи побудови, функції, структура / Н.В. Білошкурська // Економіка та держава. – 2013. – № 12. – С. 24–29.
4. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка організації та управління підприємствами» / К.С. Горячева. – К., 2006.
5. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
6. Іванюта Т.М. Методичні підходи до аналізу економічної безпеки підприємств / Т.М. Іванюта // Вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова. – 2013. – Вип. 1/1, Том 18. – С. 137–141.
7. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
8. Коробчинський О.Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства [Текст] / О.Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4. – С. 41–45.
9. Линник О.І. Стратегія економічної безпеки підприємства як фактор зменшення впливу зовнішніх та внутрішніх загроз / О.І. Линник, Н.В. Артеменко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 67 (1040). – С. 159–169.
10. Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія / О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
11. Малюта Л.Я. Методологія формування комплексної системи економічної безпеки підприємства / Л.Я. Малюта // Економіка і управління. – 2014. – № 4 (64). – С. 50–57.
12. Митяй О.В. Науково-методологічні критерії формування механізму досягнення економічної безпеки підприємствами / О.В. Митяй, О.А. Хлестун // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Вип. 2. – С. 630–633.
13. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко – Львів, 2011. – 380 с.
14. Нижник В.М. Економічна безпека виробничих систем: методи та механізми забезпечення / В.М. Нижник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 5, Т. 1. – С. 7–10.
15. Реверчук Н.І. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н.І. Реверчук. – Львів: ЛБІ НБУ. – 2004. – 195 с.
16. Філіппова С.В. Система формування і забезпечення економічної безпеки підприємства // С.В. Філіппова, О.С. Дашковський // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2(3). – С. 17–21.
17. Хринюк О.С. Система забезпечення економічної безпеки підприємства: основні елементи [Електронний ресурс] / О.С. Хринюк, М.Р. Корчовна // Ефективна економіка. – 2015. – № 3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3927>.
18. Черевко О.В. Стратегічне управління фінансово-економічною безпекою підприємства [Електронний ресурс] / О.В. Черевко // Ефективна економіка. – 2014. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3302>.